

مثلث خطر!

سه گانه غفلت در نظارت، آموزش و ایمنی، هر روز جان صدها کارگر را به خطر می اندازد

نرخ بالای حوادث کار در ایران، موضوعی قدیمی است که همچنان جان بسیاری از کارگران را تهدید می کند. داده‌های رسمی نشان می دهد هر روز، چندین کارگر به ۳ دلیل بی مبالاتی، نبود تجهیزات ایمنی یا نظارت ناکافی در محل کار، دچار آسیب دیدگی های جدی یا حتی مرگ می شوند. با وجود قوانین و مقررات متعددی که به منظور بهبود ایمنی شغلی وضع شده و همچنین پیوستن ایران به مقاله نامه شماره ۱۵۵ سازمان جهانی کار درباره ایمنی و بهداشت حرفه‌ای، نرخ این حوادث مرگبار کاهش چشمگیری نداشته است. بیشترین آسیب ها مربوط به مشاغلی مانند ساخت وساز، کارهای روزمزد، سیم کشی و صنایع فولادی و پالایشگاهی است که همچنان کارگران در آن ها با ریسک بالای مصدومیت یا فوت مواجه اند.

آمارهای حوادث کار

در مورد نرخ حوادث کار در کشور، مشکلی به نام پراکندگی و تنوع آماری وجود دارد؛ آمارهای وزارت کار و سازمان تأمین اجتماعی که مبتنی بر گزارش های رسمی حوادث کار کارگران بیمه شده و رسمی است، از آمارهای سازمان پزشکی قانونی که نرخ حوادث کار را در مورد همه کارگران بیمه شده و غیررسمی - ثبت می کند، پایین تر است. هرچند هنوز آمار رسمی حوادث کار در نیمه دوم سال ۱۴۰۳ و سال ۱۴۰۴ منتشر نشده، اما داده های پزشکی قانونی مربوط به نیمه اول سال ۱۴۰۳ نشان می دهد که در شش ماهه نخست سال قبل، ۱۰۷۷ کارگر بر اثر حوادث ناشی از کار جان خود را از دست داده اند. این آخرین آمار رسمی از حادثه ای کار منجر به مرگ کارگران است. بر این اساس، در این بازه زمانی، به طور متوسط در هر ماه حدود ۱۸۰ کارگر، هر هفته نزدیک به ۴۵ کارگر و هر روز بین ۷ تا ۷۰ کارگر جان خود را از دست داده اند. اما آمارهای تأمین اجتماعی تا اندازه ای متفاوت است. در اردیبهشت امسال، «محمد محمدی» معاون بیمه‌ای سازمان تأمین اجتماعی از وقوع حدود ۵۰ هزار حادثه کار در سال ۱۴۰۳ خبر داد و گفت: «مجموع حوادث ناشی از کار که در سال ۱۴۰۳ به شعب سازمان تأمین اجتماعی منعکس شد، ۴۹ هزار و ۱۹۸ مورد بود که از این تعداد، ۴۶ هزار و ۹۱۹ فرد حادثه دیده، یعنی ۹۵ درصد آنان، پس از دریافت غرامت دستمزد ایام بیماری، بهبود یافته و مشغول به کار شدند. همچنین در سال گذشته برای دو هزار و ۲۷۹ نفر از حادثه دیدگان موصوف، حسب مورد، مستمری بازماندگان، ازکارافتادگی کلی، ازکارافتادگی جزئی و غرامت نقص عضو برقرار و پرداخت شد.»

براساس آخرین داده های سازمان تأمین اجتماعی، ۴۸ هزار و ۸۶۸ مورد حادثه ناشی از کار در سال ۱۴۰۲ در کشور رخ داده که به دلیل وقوع این حوادث، فوت ناشی از کار سه درصد و فوت غیرناشی از کار ۹۷ درصد این آمارها را به خود اختصاص داده است. همچنین، ازکارافتادگان ناشی از کار، ۱۱ درصد، جزئی ناشی از کار، ۱۰ درصد و ازکارافتاده کلی ناشی از کار، ۷۹ درصد کل افراد ازکارافتاده در سال ۱۴۰۲

در سازمان تأمین اجتماعی را تشکیل می دهند. طبق بررسی های سازمان تأمین اجتماعی، در سنوات اخیر، یعنی در سال های ۱۴۰۰، ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲، سالانه بین ۴۰ تا ۴۵ هزار حادثه ناشی از کار در خصوص بیمه شدگان مشمول قانون تأمین اجتماعی به شعب این سازمان اعلام شده است که حدود ۹۵ درصد از حادثه دیدگان، بعد از طی دوره استراحت پزشکی و دریافت غرامت دستمزد ایام بیماری، بهبود یافته اند.

در عین حال، در اردیبهشت امسال، معاون وزیر بهداشت، آمار عجیبی از مرگ کارگران کشور بر اثر حوادث کار ارائه داد. به گفته او، سالانه ۱۰ هزار نفر در ایران بر اثر حوادث کار جان خود را از دست می دهند. «علیرضا رئیسی» در یک همایش، با بیان اینکه سالانه حدود ۲۰۷ میلیون نفر در دنیا و حدود ۱۰ هزار نفر در ایران بر اثر حوادث کار جان خود را از دست می دهند، بر ضرورت بازنگری در استانداردهای بهداشت محیط و حرفه‌ای برای حفظ سلامت کارگران تأکید کرد. معاون وزیر بهداشت، با اشاره به آمار فوتی ها در اثر حوادث کار، گفت: «این میزان مرگ و میر، کم نیست و باید اقداماتی در حوزه کنترل مرگ و میرهای قابل پیشگیری انجام شود. همچنین، معلولیت های زیادی بر اثر حوادث کار در کشور ایجاد شده و البته عوارض برخی از آن ها در بلندمدت مشخص می شود.»

رئیس‌ی ادامه داد: «نیروهایی که در معرض بخارهای زغال یا بخار بنزن موجود در پمپ بنزین ها کار می کنند، همان لحظه دچار مشکل و بیماری نمی شوند، بلکه بعد از چند سال، عوارض مشکلات کار نمایان می شود و بسیاری از بیمارانی که به دلیل محیط کار دچار مشکل و بیماری می شوند، کار نمی کنند که آن ها را بررسی کنیم و بگویم بیماری مربوط به بخار یا گاز مضر در محل کار بوده است.»

تحلیل آمارها

آمارهای مختلف مربوط به حوادث کار نشان می دهد که نرخ حوادث کار و فوتی های ناشی از آن، با فرض گرفتن هر منبع آماری، بالاست. کارشناسان و فعالان کارگری، علت اصلی این معضل را اجرایی نشدن قوانین و آیین نامه های مربوط به ایمنی و بهداشت کار و ضعف بازرسی و نظارت می دانند. «احسان سهرابی» فعال کارگری و عضو اسبق شورای عالی حفاظت فنی وزارت کار در این رابطه به آتی‌نو گفت: «ما علاوه بر قوانین مادر و بندهایی از قانون کار و تأمین اجتماعی، بیش از ۲۰ آیین نامه حفاظت فنی و بهداشت کار و تعداد زیادی دستورالعمل با موضوع ایمنی کار داریم. ایران به مقاله ۱۵۵ سازمان جهانی کار نیز پیوسته، بنابراین در حوزه ایمنی و بهداشت کار، با خلأ قانونی یا کمبود آیین نامه ای مواجه نیستیم.»

او ادامه داد: «مشکل اصلی در عدم اجرای قوانین و پایبند نبودن به الزامات از سوی کارفرمایان و ضعف بازرسی و نظارت از سوی نهادهای مسئول است. تعداد بازرسان ایمنی و بهداشت کار محدود است و کارگاه های دورافتاده و پراکنده، به خصوص کارگاه های ساختمانی، گاهی شش ماه یک بار هم

بازرسی نمی شوند. وقتی بازرسی و مجازات در کار نباشد، کارفرمایان ترجیح می دهند برای ایمنی، از خرید تجهیزات و وسایل مورد نیاز گرفته تا آموزش کارگران، هزینه نکنند و بخشی از سود خود را در این راه از دست ندهند.»

به گفته سهرابی، تقویت نظام نظارت و بازرسی، تنها راه بهبود وضعیت ایمنی کارگاه ها و کاهش نرخ مرگ و میر کارگران بر اثر حوادث ناشی از کار است.

طرح جدید وزارت کار

حالا به نظر می رسد وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی قصد دارد طرح جدیدی را با هدف تقویت بازرسی ایمنی در دستور کار قرار دهد. در روزهای اخیر خبر آمد که «وزارت کار، طرح جدیدی به منظور افزایش ایمنی و کاهش حوادث کار در بنگاه های اقتصادی در دست دارد که ضمن افزایش بازرسی ها، موجب آموزش ایمنی کارگران بنگاه ها می شود.»

«احمد میدری» وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی، به تازگی از طرح جدید این وزارتخانه برای افزایش ایمنی و کاهش حوادث کار در بنگاه های اقتصادی خبر داده و گفته است: «این طرح با همکاری دفاتر خدمات سلامت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی اجرایی می شود و با بهره گیری از تجارب کارشناسان دفاتر خدمات سلامت وزارت بهداشت، ضمن افزایش بازرسی ها، موجب آموزش ایمنی به کارگران بنگاه ها می شود.»

هرچند هنوز جزئیات و ریزه کاری های این طرح جدید وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی اعلام نشده و مشخص نیست کدام نهادها و تشکل ها قرار است بازوهای اجرایی این طرح باشند و آیا از ظرفیت های تشکل های صنفی، به خصوص در حوزه های پرخطرتر مثل کارگران ساختمانی، برای افزایش ایمنی و نظارت بهره گرفته می شود یا خیر، اما به گفته سهرابی، اگر خروجی این طرح افزایش بازرسی های کار به صورت میدانی و مستمر باشد و بتواند گلوگاه های بروز حادثه در کارگاه ها، به خصوص در مشاغلی که ذاتاً و ماهیتاً سخت و زیان آور هستند را تشخیص دهد، یک گام رو به جلو و یک حرکت مثبت است.

او توضیح داد: «بایستی در کارگاه هایی که احتمال خطر بالایی دارند، مثل کارگاه های ساختمانی، معادن، کوره های ذوب و کارگاه های پالایشگاهی، گلوگاه های خطر تشخیص داده شده و به صورت مستمر مورد نظارت و بازرسی قرار گیرد؛ اما مسئله اینجاست که باید راهکارهایی برای جبران کمبود بازرسان ایمنی در کشور تدوین شود.»

به اعتقاد این فعال کارگری، بهترین راهکار، بهره گیری از پتانسیل و تجارب تشکل های صنفی کارگری است. به عنوان مثال می توان از انجمن های صنفی کارگران ساختمانی برای بازرسی میدانی کارگاه های ساختمانی کشور کمک گرفت. این گونه است که ضعف های ناشی از کمبود بازرسان رسمی جبران می شود.

پیش نویس اصلاحی

در هر حال، هرچند جزئیات اجرایی طرح جدید وزارت

کار را نمی دانیم، اما پیش از اطلاع رسانی از این طرح جدید، طی جلسه ای با حضور مدیرعامل سازمان تأمین اجتماعی و معاون روابط کار و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، پیش نویس اصلاحی دستورالعمل اداری حوادث ناشی از کار مورد بحث و بررسی قرار گرفت.

هدف از این دستورالعمل، کاهش قابل ملاحظه حوادث ناشی از کار و تضمین سلامت کارگران عنوان شده است. این پیش نویس در جلسات مختلف با حضور مدیران ارشد وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و سازمان تأمین اجتماعی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

«مصطفی سالاری» مدیرعامل سازمان تأمین اجتماعی، در این جلسه، آمادگی سازمان متبوع خود برای تقویت اثربخشی بازرسی بازرسان کار را اعلام کرد و گفت: «با توجه به تأکید وزیر کار بر حفظ و نگهداشت نیروهای کار، تأمین اجتماعی، نجات انسان از مخاطرات کاری را برنامه ای راهبردی می داند و در مسیر کاهش آسیب به نیروی کار مولد، همکاری با معاونت روابط کار وزارت کار را به منظور افزایش بهداشت حرفه ای و ایجاد شرایط ایمنی در محیط کارگاه ها در دستور کار قرار می دهد.»

وی تصریح کرد: «مرگ و میر و نقص عضو کارگران، علاوه بر صدمات جسمی و روحی که به فرد و خانواده اش وارد می شود، جامعه نیز از این وضعیت متحمل هزینه هایی می شود و نیاز است با تلاش همگانی و مشارکت بخش های مختلف، از جمله کارگران و کارفرمایان، از حوادث ناشی از کار پیشگیری کنیم.»

بدون تردید، بخشی از مسئولیت های مربوط به حوزه حوادث کار و هزینه های مرتبط بر آن، بر عهده سازمان تأمین اجتماعی است. سازمان تأمین اجتماعی با استناد به مواد ۷۳، ۷۱ و بند ۳ ذیل تبصره ۳ ماده ۸۰ قانون تأمین اجتماعی، موظف است زمانی که بیمه شده در اثر حوادث ناشی از کار یا بیماری حرفه ای، ازکارافتاده جزئی و کلی شود یا فوت کند، بدون در نظر گرفتن مدت سابقه پرداخت حق بیمه، مستمری مربوطه را برای وی یا بازماندگان واجد شرایط برقرار کند.

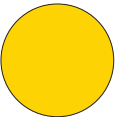
اما در حال حاضر، چالش اصلی همان ضعف بازرسی و عدم اجرای قوانین و آیین نامه ها است. آنچه در کارگاه های کشور، به خصوص کارگاه های کوچک و همچنین کارگاه های غیررسمی و خارج از چتر حمایتی قانون کار و تأمین اجتماعی اتفاق می افتد، جان و سلامت کارگران و خانواده های آن ها را به مخاطره می اندازد. برای نمونه، طبق آمارهای رسمی، حدود ۴۶ درصد از حوادث کار کشور متعلق به کارگاه های ساختمانی است و حقیقت دادرش تر اینکه، براساس آمارها، حدود ۷۰ درصد از حوادث کار بخش ساختمان، منجر به فوت کارگر می شود. حال با این اوصاف، آیا طرح جدید وزارت کار و پیش نویس اصلاحی جدیدی می توانند با تقویت بازرسی های میدانی از کارگاه های ساختمانی کشور، کارفرمایان این حوزه را به رعایت اصول ایمنی و بهداشت کار در کارگاه، موظف و از سوی دیگر، آن ها را ملزم کنند که به کارگران خود که عموماً کارگران کم سواد، حاشیه ای و روستایی هستند، آموزش ایمنی کافی ارائه دهند؟

روشن است تا زمانی که اصول و باید های ایمنی در کارگاه ها جدی گرفته نشود و کارگران برای کار در شرایط سخت و پرخطر آموزش نینند، در بر همان پاشنه ی سابق خواهد چرخید، نرخ حوادث کار بالاست و بالا می ماند؛ مگر اینکه با بازرسی های میدانی و نظارت های دقیق، نظامات ایمنی کارگاه های پرخطر کشور تغییر کند و رعایت اصول ایمنی به «عرف کارگاهی» تبدیل شود.

اشتغال

یادداشت
O P I N I O N

محسن باقری

فعال کارگری

مشاغل بی نظارت؛ تهدیدی برای عدالت

رسمی سازی اقتصاد و تحت پوشش قرار دادن کارگران غیررسمی در قوانین کار و تأمین اجتماعی باید یکی از اهداف کلان و راهبردی دولت و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی باشد. این فرایند نه تنها به نفع کارگرانی است که در ساختار بی ضابطه اقتصاد غیررسمی استثمار می شوند و از حقوق پایه محروم اند، بلکه با افزایش ورودی های بیمه ای، به بهبود وضعیت مالی صندوق تأمین اجتماعی نیز کمک می کند. ورود تدریجی این گروه ها به چتر حمایت قانون، هم عدالت اجتماعی را تقویت می کند و هم از بحران های پیش رو در نظام رفاهی کشور جلوگیری خواهد کرد. در حال حاضر، سهم مشاغل غیررسمی در اقتصاد ایران بسیار قابل توجه است. بر اساس بررسی های معاونت اشتغال وزارت تعاون، در بهار امسال حدود ۵۶ درصد مشاغل کشور در بخش غیررسمی تعریف شده اند؛ عددی که عمق مسئله را نشان می دهد. این دسته از مشاغل، طیف متنوعی از دستفروشان، کارگران خدماتی و مشاغل فصلی تا فعالان اینترنتی و استارت آپ ها را در بر می گیرد. ویژگی مشترک این گروه ها، عدم برخورداری از قرارداد رسمی، دستمزدهای کمتر از حداقل قانونی، نبود بیمه اجتماعی و فقدان هرگونه نظارت قانونی است. در چنین فضایی، بهره کشی مزدی و زمانی رایج است و حقوقی مانند اضافه کاری، تعطیلی رسمی یا مرخصی های قانونی، جایی تخمین دقیق تعداد شاغلان غیررسمی همواره محل بحث بوده است. در میانه دهه نود شمسی، علی ربیعی، وزیر وقت تعاون، از وجود حدود ۱۰ میلیون شاغل غیررسمی در کشور خبر داد و به سهم بالای زنان در این جمعیت اشاره کرد. طی سال های بعد، آمارهای متفاوتی از سوی مقام های رسمی و تشکل های کارگری منتشر شد، اما آنچه در همه آن ها مشترک است، تأیید وجود میلیون ها کارگر فاقد بیمه و حمایت قانونی در کشور است. در تازه ترین اظهار نظر سرپرست خانوار - سهم قابل مدیری، وزیر فعلی تعاون، از وجود ۶ میلیون شاغل بدون بیمه خبر داد که ۲ میلیون نفر از آن ها در حوزه مشاغل اینترنتی فعالیت می کنند؛ گروهی که به طور فزاینده ای در حال گسترش اند و تاکنون بیرون از چتر قانون مانده اند. در میان این جمعیت، زنان - به ویژه زنان سرپرست خانوار - سهم قابل توجهی دارند. آمارهای غیررسمی از حضور حدود ۲ میلیون زن در بازار کار غیررسمی خبر می دهند که اغلب در کارگاه های کوچک، بی نام و نشان، بدون نظارت قانونی و با دستمزدهای بسیار پایین تر از مصوب شورای عالی کار مشغولند. این زنان نه بیمه دارند، نه قرارداد، نه امیدیه به بازنستسگی و نه تکیه گاهی در صورت ازکارافتادگی. شرایطی که نه تنها با اصول عدالت اجتماعی در تضاد است، بلکه آینده اقتصاد و نظام حمایتی کشور را نیز تهدید می کند. از همین رو، گام برداشتن به سوی رسمی سازی این بخش از اقتصاد، ضرورتی است انکارناپذیر؛ ضرورتی که هم به نفع کارگران و هم به نفع نظام رفاهی کشور است.

داستان جلد COVERSTORY

نوشین مقدم پناه

روزنامه نگار

نظارت ضعیف، آموزش ناکافی

وبی توجهی

به ایمنی،

کارگران رادر

موقعیت های

مرگبار قرار

داده و فاجعه را

تکرارپذیر کرده

است

